

TOPClass Gedrag

Samenwerkingsverband van Pabo Avans Breda, KPO Roosendaal, INOS en Stichting Het Driespan.

TOPClass Gedrag is een pabo-programma dat zich richt op studenten die willen werken met kinderen met ernstige gedragsproblemen. Het programma is voor een deel experimenteel en vraagt veel tijd en inzet van studenten en begeleiders. Leren door doen, onderzoek en innovatie en intensieve samenwerking tussen opleiding en werkveld zijn de belangrijkste elementen.

Scholen merken dat startende leerkrachten binnen een paar weken afhaken, met name in de scholen voor speciaal onderwijs. De oorzaak: beginnende leraren kunnen niet omgaan met kinderen met opvallend gedrag of gedragsproblemen. “Dus stellen de bestuurders de vraag aan de pabo: wat doen jullie daaraan?” zegt Piet van der Meer, leraar orthopedagogiek bij Pabo Avans Breda en programmaleider TOPClass Gedrag. “Vanuit de pabo constateerden wij dat er in de opleiding te weinig aandacht is voor pedagogisch en orthopedagogisch werken.” Pabo Avans in Breda en de besturen besloten hiervoor een programma te ontwerpen. Met de besturen is een convenant afgesloten voor de vormgeving van dit traject. Van der Meer: “Het programma TOPClass heeft ook een pilotfunctie. Met de invoering van de Wet passend onderwijs wordt handelingsbekwaamheid met opvallend gedrag ook in het regulier onderwijs belangrijker.”

Samenwerkingsverband

Vier partijen vormen het samenwerkingsverband: Pabo Avans Breda, KPO Roosendaal, INOS Breda en Speciaal Onderwijs van Stichting Het Driespan. In totaal zijn er 70 scholen bij betrokken. Er is een stuurgroep opgericht en een projectgroep. De stuurgroep bestaat uit bestuurders, de projectgroep zijn de uitvoerders. De opdracht is: ontwerp een programma voor de leerjaren 2, 3 en 4 van de pabo dat ertoe leidt dat leerkrachten niet meer afhaken vanwege handelingsverlegenheid bij opvallend gedrag en gedragsproblemen. De projectgroep heeft grote autonomie.

Specialiseren

Het TOPClass traject is gericht op ‘excellente studenten’ die zich willen specialiseren in gedragsproblemen (onder meer bij de clusters 3 en 4 van het speciaal onderwijs), gericht op zeer moeilijk lerende kinderen en zeer moeilijk opvoedbare kinderen. Van der Meer: “De term ‘excellente student’ is een Avans-term voor een briljante alleskunner. Maar die is niet per se geschikt voor dit traject. Natuurlijk zijn er goede cijfers nodig, maar affiniteit met de doelgroep en pedagogische kwaliteit zijn minstens zo belangrijk.”

Studenten

Een TOPClass groep bestaat uit tien tot vijftien studenten. De studenten die deelnemen worden zorgvuldig geselecteerd. Er worden gesprekken gevoerd met stagebegeleiders en docenten die de studenten goed kennen. Van der Meer: “Ook met de student zelf voeren we intensieve gesprekken. Het is belangrijk dat de student goed weet wat het programma inhoudt.”

Minor

Het programma kost 6 tot 8 uur per week extra tijd. Het is letterlijk een 'on top'-programma. Het was een driejarig programma, maar het is teruggebracht tot twee jaar, omdat het te tijdsintensief was. Nu wordt het programma slim verbonden met het reguliere programma. Onderdelen ervan vormen een minor in leerjaar 3. Van der Meer: "Naast de voordelen voor de studenten en de opleiding is het ook een budgetneutrale oplossing. Het programma vergt intensieve begeleiding. Door er een minor van te maken beschikken we ook over deze docenten en blijven we binnen het budget."

Werkveld

Inhoudelijk is het programma ontwikkeld in nauwe samenspraak met het werkveld. De scholen geven aan welke kennis en vaardigheden zij verwachten van een leerkracht in het speciaal onderwijs. Daarnaast geven zij aan, aan welk praktijkonderzoek behoefte is. Mayke Verhagen, docent bewegingsonderwijs bij Mytyschool De Schalm en lid van de projectgroep TOPClass: "De projectgroep krijgt veel denkruimte en vrijheid om te experimenteren. Als je vraagt aan een school: wat vind je belangrijk, wat wil je onderzocht hebben, geven alle scholen daar antwoord op. De kennis komt niet alleen bij de pabodocenten vandaan. We boren ook expertise aan in ons eigen bestuur, bijvoorbeeld rond handelingsgericht werken."

Samen leren

De nadruk ligt op samen leren. Verhagen: "In de minor volgen studenten en mentoren gezamenlijk de lessen. De mentoren komen daarvoor mee naar de pabo. We trainen gezamenlijk bepaalde vaardigheden, zodat mentor en student dezelfde begrippen kunnen gebruiken. De studenten moeten die vervolgens in de praktijk, in de eigen klas, uitvoeren. De meerwaarde is dat mentor en studenten dezelfde kennis hebben en goed kunnen afspreken hoe ze het op de school in gaan vullen en hoe ze gaan meten of het werkt. De essenties van het succes ligt in de gelijkwaardigheid, het gezamenlijk enthousiasme." Momenteel gaat het om zeventien studenten en zeventien mentoren. Het programma verandert ieder jaar, zodat ook mentoren steeds iets nieuws leren. De intensieve relatie die ontstaat tussen mentoren, studenten en pabo heeft meerwaarde. Het versterkt het leren van de studenten, maar ook van de mentoren en de zittende leerkrachten. Er worden samen experimenten uitgevoerd. Samen onderzoek doen en innoveren is verplicht. Verhagen: "Een voorbeeld: Een student had een lezing gevolgd over kindermassage en wilde dat uitproberen in zijn klas. Het was een diepe stuiterklas. Deze LIO-student voerde de massage uit en het sloeg aan! Hard masseren, zacht masseren, afstemmen op de behoefte van degene die je masseert. Dit is een experiment dat we zelf nooit bedacht zouden hebben. Zoiets komt tot stand in een groep die is gericht op leren en experimenteren."

Gastcolleges

Een ander onderdeel van de extra uren bestaat uit theorieles. Wat is er bekend uit de literatuur? Wat betekent het gedrag dat we zien? Deze uren worden gegeven door pabodocenten. Maar ook worden er deskundigen uitgenodigd om gastcolleges te geven. Van der Meer: "Een waterpolocoach bijvoorbeeld. Die vertelde hoe hij de mensen van het team indeelt in persoonscategorieën, zodat je goede combinaties van personen kunt maken. Dat past een student dan toe in haar klas: hoe kunnen we kinderen in types indelen en laten samenwerken?"

Ook de scholen zelf vullen delen van het programma in. Van der Meer: "Startende leerkrachten weten weinig van autisme. Die vraag leggen wij voor aan SO De Driesprong, want daar zit veel ervaring met autisme. De Driesprong heeft nu een programma ontwikkeld over dit onderwerp. Zij geven workshops en verspreiden zo de kennis en vaardigheden die volgens hen een leerkracht nodig heeft."

Externe expertise

Twee onderdelen worden standaard door externe experts ingevuld: executieve functies en 'sterk staan in de klas'. Verhagen: "Executieve functies gaat over hersenen en gedrag. Dat is een zeer specialistisch onderwerp. 'Sterk staan voor de klas' heeft te maken met lichaamsbesef, met bewustzijn: hoe sta je letterlijk voor die klas. Het is een terrein van gedrag waarbij je lichaam een belangrijke rol speelt. Het was een experiment. Studenten en mentoren zijn hierover erg enthousiast, het voegt iets nieuws toe." Een voorbeeld van dit type oefening is: 'vlieg op je neus'. Verhagen: "Stel je een leeuw voor, die helemaal gefocust is op zijn prooi. En dan komt er een vlieg op z'n neus zitten. Die leeuw moet gefocust blijven. Dat is een oefening die we met mentoren en studenten samen doen. Het is een andere manier om kennis over te brengen: door te doen, te spelen, te voelen." Van der Meer vult aan: "De mentoren merkten dat kinderen die zich normaal niet kunnen concentreren bij deze oefening enorm hun best gaan doen. In leerjaar 4 doen studenten onderzoek naar de theorie van concentratie. Daarbij zoeken we samen met de school naar innovatieve oplossingen zoals deze oefening."

Budget

Het budget dat nodig is voor het programma wordt 50/50 opgebracht door de pabo en de besturen. Daarvan kunnen 1176 docenturen worden betaald. De externe lessen duurder, dus dat moet goed worden ingepland. Commitment van de besturen is daarom onmisbaar.

Meerwaarde

De studenten krijgen een certificaat zonder civiel effect. Wel heeft het programma waarde voor de scholen in de regio. Deze studenten komen gemakkelijk aan de slag, zowel in het speciaal als in het regulier onderwijs. Een andere meerwaarde die het programma heeft is de uitstraling naar andere studenten en afdelingen binnen de pabo. Het is een impuls tot onderzoekend leren. Ook op de zittende so- en basisschoolleraars heeft het programma effect. Ook deze leraren gaan met nieuwe energie onderzoeken en uitproberen.

Competenties

De focus ligt nu op ernstige gedragsstoornissen. Kinderen die dit gedrag vertonen zijn te vinden in de cluster 3- en cluster 4-scholen. Maar ook voor het reguliere onderwijs is het nuttig als leraren om kunnen gaan met opvallend gedrag en gedragsproblemen. Daarom zouden er meer onderdelen in het reguliere programma een plaats kunnen krijgen. Van der Meer: "Het is ook een vraag van andere studenten. De TOPClass bestaat uit maar tien tot vijftien studenten. Dat moet wel, vanwege het intensieve programma. Maar andere studenten willen dit ook leren. De competenties zijn ook goed in te zetten in het reguliere onderwijs."

Succesfactoren

- Er steun vanuit de besturen. Deze besturen leggen de kaders van het programma vast.
- Er is veel ruimte voor de projectgroep en de leerkrachten. De stuurgroep blijft op afstand. Er is relatief weinig 'papierwerk' voor de projectgroep. De lijnen zijn kort, de autonomie is groot en ligt bij deskundigen
- 'Leren' is het uitgangspunt. De nadruk ligt op het verantwoorden van gemaakte keuzes.
- Er is veel aandacht voor de relatie: onderling, tussen scholen, tussen mentoren. Humor, optimisme en vertrouwen zijn belangrijke elementen daarin. Ruimte voor relativering is nodig. Van der Meer: "We weten het allemaal niet zo zeker."
- De studenten, mentoren en docenten zoeken steeds naar innovaties. Uitproberen en de resultaten zo goed mogelijk in kaart brengen.
- Er is ruimte voor inbreng uit andere beroepsgroepen en andere invalshoeken.
- De vraag naar afgestudeerden is groot.

Aandachtspunten voor Pabo Avans Breda

- De studiedruk is hoog, vooral na het invoeren van de kennisbases.
- Het is belangrijk dat delen van het programma indalen in het reguliere programma. Er is een relatie met passend onderwijs.
- TOPClass moet zich bezinnen op de focus. Er zijn nieuwe ontwikkelingen die wellicht een plaats kunnen krijgen in het programma, zoals de koppeling aan 21^e century skills en ondernemerschap
- De samenwerking met het werkveld moet verder geïntensiveerd worden.
- De tijdsinvestering en inzet van de mentoren is hoog.
- Het traject kan mogelijk worden verbonden met andere (excellente) trajecten binnen en buiten de pabo.
- Er komen veel vragen vanuit andere besturen.
- Budget blijft aandachtspunt.

Contact

Avans Breda
Hogeschoollaan 1
4818 CR Breda
Postadres: Postbus 90.116, 4800 RA Breda

Mayke Verhagen (INOS), Mayke.Verhagen@avans.nl
Piet van Meer (Pabo Breda, projectleider), pj.vanmeer@avans.nl
Internet: www.topclassgedragsspecialist.nl